

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАН УКРАЇНИ І МІНІСТЕРСТВА
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ДВНЗ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

МАТЕРІАЛИ

Криворізької сесії
I Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
«Придніпровські соціально-гуманітарні читання»

(24 листопада 2012 р.)

ЧАСТИНА IV

Кривий Ріг 2012

УДК 009
ББК 6/8я431
П 74

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. Шепелев М.А.
д-р філос. наук, проф. Огороков В.Б.

Друкується за рішенням Вченої ради
факультету суспільних наук і міжнародних відносин
ДНУ ім. Олесь Гончара (Протокол № 14 від 22 листопада 2012 р.)

Редакційна колегія:

д-р філос. наук, проф. Токовенко О.С. (науковий редактор), член-кор.
Національної АПН України, д-р філос. наук, проф. Гнатенко П.І., д-р
істор. наук, проф. Городяненко В.Г., д-р політ. наук, доц. Тупиця О.Л.,
д-р філос. наук, проф. Осетрова О.О., к. політ. наук, доц. Пашенко В.І.
(відповідальний секретар).

П 74 Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Матеріали
Криворізької сесії I Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю (м. Кривий Ріг, 24 листопада
2012 р.): у 5-ти частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2012. – ч. 4. –
204 с.

ISBN 978-966-8676-40-6

У збірнику подано матеріали Криворізької сесії I Всеукраїнської
науково-практичної конференції з міжнародною участю «Придніпровські
соціально-гуманітарні читання», яка відбулася 24 листопада 2012 р. у
Криворізькому педагогічному інституті ДВНЗ Криворізький національний
університет. Коло обговорених проблем: історія та сучасний етап розвитку
політичних наук, проблеми та перспективи історичної науки, досягнення
вітчизняної соціології, теоретичні засади та практичні дослідження
філософії.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також
аспірантів і студентів гуманітарних факультетів.

ISBN 978-966-8676-40-6

УДК 009
ББК 6/8я431

© Придніпровський науковий центр, 2012
© Колектив авторів

4. Лотман Ю.М. Человек – текст – семиосфера – история. – М., 1996. – 456 с.
5. Манга и философия. Цельнометаллический метафизик – М.: Эксмо, 2011. – 448 с.
6. Хренов Н.А. Зрелище в эпоху восстания масс. – М., 2006. – 646 с.
7. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста. – М., 2005. – 502 с.

Літовка О.П.

СОЦІАЛЬНІ І ПІЗНАВАЛЬНІ МОТИВИ У СКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Динамічні зміни в економічній ситуації та на ринку праці свідчать про зростаючі вимоги до майбутніх учителів, здатних до безперервного розвитку і особистісного зростання. При цьому актуальним лишається питання формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в педагогічних коледжах шляхом розвитку стійкої педагогічної мотивації. Це дає підстави проаналізувати мотиваційну складову професійної позиції майбутнього вчителя.

Аналіз актуальних досліджень. У дослідженнях зарубіжних і вітчизняних науковців вивчаються окремі аспекти професійної позиції, яку розглядають як інтегральну характеристику особистості (К. Альбуханова – Славська, Л. Анциферова, О. Асмолов, Б. Братусь і ін.), як спосіб реалізації базових цінностей особистості у її взаємостосунках із іншими людьми (Є. Ісаєв, В. Слободчиков, А. Григор'єва і ін.), як центральний компонент освіченості особистості (О. Коршунов, О. Лебедев, В. Монтагов і ін.), як джерело активності особистості вчителя (І. Ісаєв, О. Міщенко, В. Слостьонін, Є. Шиянов і ін.), як результат взаємопроникнень соціальних, професійних та індивідуальних типових рис особистості (О. Газман, А. Петровський і ін.), як систему ставлень до професії (А. Маркова, М. Боритко, С. Вершловський, і ін.).

Водночас проблема впливу соціальних і пізнавальних мотивів на формування професійної позиції майбутнього вчителя не віднайшла достатнього вивчення в сучасних дослідженнях.

Метою статті є аналіз та узагальнення наукових підходів до визначення сутності понять: «позиція», «професійна позиція майбутнього вчителя» та розкриття її мотиваційної складової.

Виклад основного матеріалу. У працях зарубіжних і вітчизняних науковців професійна позиція розглядається як інтегративний феномен, що є характеристикою особистості в цілому.

Дефініція «професійна позиція особистості» розуміється як стійка система ставлень людини до праці, суспільства, до себе і до іншої людини. Професійна позиція визначається як узагальнена і часткова. Перша розглядається як відношення працівником себе до великого професійного співтовариства, до професії, прагнення підвищити її престиж у суспільстві. Друга пов'язана з розвитком у працівника окремих професійних здібностей (наприклад, позиція управлінця – аналітика, педагога – методиста і ін.).

Так, педагогічна позиція, як часткова професійна позиція, – це досягнення особистістю педагога певної гармонії, що дає йому соціальну стійкість і продуктивну включеність у суспільне життя і педагогічний труд, а також – особистісний психологічний комфорт. Педагогічна позиція знаходить певне вираження в особистісно – професійних якостях педагога [1, с. 612].

Аналізуючи дефініцію „педагогічна позиція“ в різних аспектах, ми з'ясували, що її робоче визначення розглядається у працях небагатьох вчених (Є. Катрич,

О. Томашевська, А. Маркова і ін.). Так, А. Маркова під професійними позиціями педагога розуміє стійкі системи ставлень вчителя (до учня, до себе, до колег), що визначають його поведінку [2, с. 72].

Однією з центральних складових професійної позиції майбутніх учителів, за висновками багатьох вчених, є мотивація. Цей термін є похідним від слова «мотив».

«Мотив» у науковій літературі визначається як динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, що визначає її спрямованість, організованість, активність і стійкість. Мотив часто визначається як «опредмечена потреба» [3, с. 321].

Згідно Л. Божович, в якості мотиву можуть виступати предмети зовнішнього світу, уявлення, ідеї, почуття і переживання, - словом, все те, в чому знайшла втілення потреба [4, с. 41-42].

Поняття «мотивація» одні вчені трактують як «сукупність стійких мотивів, спонукань, які визначають зміст, спрямованість і характер діяльності особистості, її поведінки». Особливий інтерес для нас становить структура мотивації, в якій Б. Додонов виділив чотири компоненти: задоволення від самої діяльності, значущість для особистості безпосереднього її результату, «мотивуюча» сила винагороди за діяльність, примушування, тиск на особистість [5, с. 69]. Ця структура, на нашу думку, адекватна системі професійної мотивації, зокрема, педагогічній.

Педагогічну мотивацію можна трактувати, з одного боку, як процес дії мотивів педагогічної діяльності, з іншого - як сукупність стійких мотивів педагогічної діяльності за наявності домінуючого, що виражає спрямованість, ціннісні орієнтації особистості вчителя, вихователя. В якості мотиваційних орієнтирів тут можуть виступати зовнішні мотиви (наприклад, мотив досягнення) і внутрішні мотиви (наприклад, орієнтація на процес і результат своєї діяльності).

Зовнішні мотиви престижності роботи в певному освітньому закладі, мотиви адекватності оплати праці, часто співвідносяться з мотивами особистісного та професійного зростання, самоактуалізації. Разом з тим у педагогічній діяльності як специфічній формі взаємодії дорослого і дитини з'являється така орієнтація, як домінування, або мотив влади.

В наукових джерелах розрізняють дві великі групи професійно - педагогічних мотивів:

1. Пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності і процесом її виконання;
2. Соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями студента з іншими людьми.

Ці групи мотивів описані в психологічній літературі [6, с. 19-36]. Перша велика група мотивів може бути розбита на кілька підгруп: а) широкі пізнавальні мотиви, що складаються в орієнтації студентів на оволодіння новими знаннями. Вони також розрізняються за рівнями. Ці рівні визначаються глибиною інтересу до знань. Це може бути інтерес до нових цікавих фактів, явищ, або інтерес до істотних властивостей явищ, до дедуктивних висновків, або інтерес до закономірностей у навчальному матеріалі, до теоретичних принципів, до ключових ідей і т. д.; б) навчально-пізнавальні мотиви, що складаються в орієнтації студентів на засвоєння способів здобуття знань: інтереси до прийомів самопізнання, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації своєї навчальної праці; в) мотиви самоосвіти, які заключаються в спрямованості студентів на самостійне удосконалення способів здобуття знань.

Всі ці пізнавальні мотиви забезпечують подолання труднощів студентів у навчальній роботі, викликають пізнавальну активність і ініціативу, лягають в основу прагнення людини бути компетентною, бажання бути на рівні століття

запитів часу.

Друга велика група мотивів - соціальні мотиви - також розпадається на кілька підгруп: а) широкі соціальні мотиви, що полягають в прагненні одержувати знання, щоб бути корисним Батьківщині, суспільству, бажанні виконати свій обов'язок, в розумінні необхідності вчитися і в почутті відповідальності; б) вузькі соціальні, так звані позиційні мотиви, що складаються в прагненні зайняти певну позицію, місце у відносинах з оточуючими, отримати їх схвалення, заслужити серед них авторитет; в) мотиви соціального співробітництва.

Для нас важливо підкреслити наявність творчих мотивів педагогічної діяльності, оскільки при наявності творчої мотивації студент педагогічного коледжу не тільки засвоює ті прийоми навчальної роботи і ті способи спілкування, які йому пропонуються в ході навчання як зразок, але й шукає нові способи навчальних дій і форм співробітництва, взаємодії з оточуючими людьми. Ці творчі мотиви можуть виховуватися не тільки в різних формах позааудиторної роботи - в гуртках, факультативах, у секціях, але і в ході навчальної роботи.

Існує і багато інших мотивів педагогічної діяльності (науково-педагогічний інтерес, бажання зберегти активність і молодість духу, спілкуючись з дітьми та ін.)

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, мотиваційна складова професійної позиції майбутнього вчителя складається з сукупності пізнавальних, соціальних та творчих мотивів, що виступають основою професійно - педагогічної мотивації.

Перспективами подальшої роботи є вивчення і узагальнення наукового досвіду з розробки педагогічних умов формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Література:

1. Психология: словарь / [под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Политиздат, 1990. - 494 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. - М. : Академия, 1996. - 278 с.
3. Педагогічний словник / [за ред. М.Д. Ярмаченка]. - К. : Пед. думка, 2001. - 516 с.
4. Божович Л.І. Проблема розвитку мотиваційної сфери дитини // Вивчення мотивації поведінки дітей і підлітків. - М., 1972. - 236 с.
5. Додонов Б.І. Емоції як цінність / Б.І. Додонов. - М., 1978. - 274 с.
6. Якобсон П. М. Психологічні проблеми мотивації поведінки людини / П.М. Якобсон. - М., 1972. - 328 с.

Макаренко В.А.

МАРКЕТИНГ VS СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ В КОНТЕКСТЕ ДИСКУРСА КРИЗИСА

Если говорить о науке как особой специфичной дискурсивной системе, то знание любой науки предполагает знание ее языка и его профессиональное использование, что, в свою очередь, требует определенных знаний, приобретаемых ученым в процессе овладения профессиональными навыками.

Наука - не только система знаний вполне определенного качества и вполне определенного количества, но это еще и языковая система. Дискурс вообще и дискурс научный, в частности - это речемыслительная система.

Проблема социального развития выступает стержневой линией социологии с момента появления этой науки. При этом развитие предстает в разных гранях:

изменение социальных структур и функций этих изменившихся структур, изменение социальных ценностей и социальных смыслов, изменение ролей социальных субъектов и изменение самих социальных субъектов, изменение социальных конвенций, новое наполнение и новая процессуальность социальных конфликтов. Соответственно тому, как понимается социальное развитие, и формируются объяснительные модели в рамках тех или иных социологических школ.

В классической социологии XIX века господствовал дискурс прогресса, доминировал историософский оптимизм – представление о том, что мир идет к лучшему. В этом контексте изменчивость признавалась не просто нормальным состоянием, но желательным, приводящим к постоянному совершенствованию общества.

Однако уже в XIX веке вносятся первые поправки в такое идиллическое представление о прогрессивном развитии общества. Карл Маркс показывает, что вследствие прогресса развитие идет сменяющимися волнами и проходит через стадии кризиса и регресса. Противоречия, напряжения, конфликты, отчуждение Маркс оценивает как своего рода «расплату» общества за прогрессивное в целом направление изменений. Другие авторы, признавая в целом прогрессивный характер современной формации, подчеркивали весьма ощутимые негативные проявления современности в отдельных сферах общественной жизни. Таким образом, отождествление изменений с социальным прогрессом со временем уступает место идее кризисов, при которых изменения проявляют свои отрицательные (чаще всего неумышленные) последствия в различных сферах общественной жизни.

Таким образом, в XX веке появляются новые мотивы – критика современности, направленная на отдельные стороны современной общественной жизни. Во второй половине XX века критика отдельных сторон современности перерождается в тотальное невосприятие современной общественной жизни – появляются катастрофические картины будущего, теория прогресса теряет значение, а социальные изменения воспринимаются как постоянный, непреодолимый «хронический» кризис – в результате формируется «дискурс кризиса».

В то же время, появляется третья идея, согласно которой сама по себе изменчивость может подрывать нормальный ход общественной жизни, наносить членам общества своего рода удар, вызвать стресс и порождать состояние своеобразной «травмы». Петер Штомпка, анализируя социальные изменения в современном обществе, предлагает обозначить новое направление социальной мысли как дискурс травмы, включая сюда новые критические мотивы, которые имеют отношение к самой изменчивости жизни, агрессивности изменений, а также неудовлетворенности темпами и направленностью преобразований современной формации [1]. Даже если травматогенные изменения ожидаемы и в целом прогрессивные, они все равно неблагоприятно влияют на общество, вносят дезорганизацию, нарушают равновесие в обществе.

Наиболее уязвимой сферой в этом плане является культура как универсум ценностей, правил, образцов, символов, ведь культура – это та область, где кодируется идентичность и непрерывность развития общества. Изменения имеют травматические последствия и на индивидуальном уровне, ибо угрожают таким ценностям человека, как постоянство, уверенность, безопасность, возможность предвидеть социальные последствия.

Вместе с реальными изменениями этих трех типов в XX веке происходили также изменения восприятия и интерпретации событий, когда подвергались ревизии определенные традиции и оценки, заново переписывалась история, вместо одних героических мифов формировались другие, актуализировались те